

PÆDOFILI

En anmeldelse af en antologi redigeret af Jan Andreasen:

*Pædofili ...om seksuelt misbrug af børn og unge i
samfundets institutioner.*

Frydenlund. København 1999. 157 sider. Pris kr. 198,-.

Else Munck

»Pædofili« er blevet et modeord. For nogle år siden var ordet »incest« på alles læber. Nu er vi altså nået til at tale om pædofili – og endog at skrive om det i alment tilgængelige bøger, i dette tilfælde en antologi skrevet af et tværfagligt forfatterpanel. Og baggrunden er såmænd sørgelig nok, nemlig at voksne daglig, midt iblandt os, begår traumatiserende seksuelle overgreb på mindreårige børn.

Hypigheden er der nogen usikkerhed om. En dansk undersøgelse fra 1988, citeret af lektor, cand.psyk. Ingrid Leth, viste at 10 % af alle børn og unge har været udsat for en eller anden form for seksuelt overgreb. Om hypigheden er stigende, og hvor problemet er størst, i hjemmet eller i institutionerne, er et andet spørgsmål, som bogens forfattere da heller ikke er helt enige om. Jan Andreasen, journalist og cand.med., skriver således i indledningen: »For få år siden var seksuelle overgreb mod børn noget, der primært fandt sted i familien – begået af faderen, stedfaderen eller et andet nærtstående familiemedlem ... Imidlertid har de seneste års sager om seksuelle overgreb mod børn, begået af voksne omsorgspersoner udenfor familien, medført, at vi må ændre vort syn på seksuelle krænkelse af børn. Nu foregår de også i det offentlige rum – blandt dem vi som forældre i tryghed har overladt vores børn til.«

Heroverfor fortæller en anden af bogens forfattere cand.jur. Karen Hald, at rigtignok viser politiets sparsomme statistikker over antallet af afhøringer af børn i straffesager om seksuelle krænkelse betydelig stigning – i Glostrup politikreds fra ca. 40-45 børn om året i perioden 1986-96 til forventet ca. 140 i 1999 – men henviser derefter til lektor Beth Grothe Nielsen, Århus Universitet, der ikke mener, at dette kan tages som tegn på, at der begås flere overgreb mod børn end tidligere. Beth Grothe Nielsen citeres videre: »Mængden af overgreb er vel konstant. Og intet

Else Munck er speciallæge i børne- og ungdomspsykiatri og tidligere afdelingslæge ved Sexologisk Klinik, RH, aktuelt afdelingslæge ved Retspsykiatrisk afdeling J, KAS Glostrup. Medforfatter til *Ansvarlighed. Medicinsk Etik* (Kbh. 1985) og forfatter til *Psykoterapi og etik. Et debatoplæg* (Kbh. 1996).

tyder på, at der er flere pædofile i institutionerne i dag i forhold til tidligere. Men Vadstrupgård-sagen og de andre sager, som er blevet landskendte gennem medierne i de senere år, har været med til at sætte fokus på de krænkelser, der finder sted i børneinstitutionerne, og flere tør derfor tage det alvorligt og anmelde det, hvis de får mistanke om et overgreb« (s. 132). Det tilføjes, at Beth Grothe Nielsen derimod er bekymret for, at den megen opmærksomhed på pædofile overgreb udenfor hjemmet fjerner fokus fra de forbrydelser, som begås i hjemmet, fordi det er her, langt den største del af de seksuelle overgreb mod børn bliver begået.

Ej heller Ingrid Leth mener, at den store bevågenhed, som emnet har haft i medierne og offentligheden, og den kendsgerning, at der anmeldes langt flere tilfælde end tidligere, uden videre giver belæg for at antage, at det er et problem i stigning, men snarere at man er blevet bedre til at blive opmærksom på det.

Disse statistiske overvejelser er naturligvis interessante i sig selv. Men – lidt morbidt – kan man tilføje, at måske er der også selvransagelse i luften. Overser vi seksuelt misbrug af børn? Er det i institutioner for børn og unge et nyt problem? Eller har det mon været der hele tiden? Og vi kan ikke rigtig henholde os til, at dag- og døgninstitutioner er noget nyt, for talrige årgange af børn har allerede tilbragt en betydelig del af deres vågne tid i sådanne institutioner. Dette berører et andet tema, der anslås af adskillige af bogens forfattere, nemlig de stærke følelser som seksuelt misbrug af børn vækker i de fleste mennesker.

De følelsesmæssige reaktioner udfolder sig på flere niveauer. *For det første* er der de følelser af vrede, fortvivlelse og afsky, som den enkelte oplever ved at høre om et seksuelt overgreb på et barn. F.eks. anfører cand.pæd.psych. Kirsten Juul: »Seksuelle overgreb mod børn rører ved nogle meget stærke følelser i os alle... Fordi det rører ved vores blufærdighed. Og fordi de fleste af os mangler fantasi til at forestille os, at det finder sted, og *hvordan* det finder sted« (s. 15). Eller cand. psych. Mimi Strange: »Når man arbejder med seksuelt misbrugte børn og skal høre deres fortællinger om krænkende oplevelser, er lysten til at lukke ørerne ofte større end lysten til at åbne øjnene« (s. 43). Og mag.art. i psykologi Thomas Hammerbrink: »Med seksuelle overgreb i samfundets offentlige institutioner for børn (og unge) kastes vi endnu engang ud i det fremmede uvished og dyb usikkerhed. Vi rystes i vores grundvold. Mange er vantro. Mange kan næsten ikke bære at beskæftige sig med det« (s. 86).

For det andet er der de følelser, der opstår mellem de voksne, der direkte har med det misbrugte barn at gøre, her især pædagoger og lærere. Ingrid Leth anfører: »Når det gælder mistanke om seksuelle overgreb mod et barn, har pædagoger og lærere ofte givet udtryk for, at de har manglet redskaber til at vurdere deres iagttagelser... Samtidig er emnet seksuelle overgreb vanskeligt at tage op inden for en kreds af medarbejdere på en arbejdsplads. Man risikerer at blive beskyldt for at være sek-

sult optaget – eller for at male fanden på væggen. Man kan frygte konsekvenserne» (s. 68).

Endelig, *for det tredje*, kan der opstå stærke følelsesmæssige reaktioner mellem de personer, der ud fra hver deres faglige synsvinkel skal samarbejde om at hjælpe offeret, familien og eventuelt krænkeren. Dette tager Piet Draiby, speciallæge i almen medicin og børne- og ungdomspsykiatri, op i det afsluttende kapitel »Det professionelle omsorgssvigt«. Piet Draiby melder uneurotisk ud: Den pædofile krænker er blevet mere synlig – og »Gudskelov for det«, tilføjer han, for så kan vi nemlig gøre noget ved det. Eller som han mere poetisk udtrykker det: »...et nyt skridt fremad i vor opdagelsesrejse ind i dette sindsoprivende skyggeland: Omsorgssvigt ved seksuelt misbrug af børn«. Pointen i kapitlet er, at den konflikt, der findes i f.eks. en incestfamilie, breder sig til kredsen af behandlere. Dvs. der opstår en form for parallel konfliktproces i den professionelle kreds af direkte involverede – »netværksgruppen« – omkring barnet/familien. Denne »stedfortrædende konflikt« vil i mange tilfælde, når den ikke erkendes, få sagsforløbet og behandlingsarbejdet til at løbe af sporet. Til løsning af dette har man i Fyns Amt, og efterhånden også i andre amter, oprettet en tværfaglig »omsorgssvigtsgruppe«, som netværksgrupperne kan trække på, når de uundgåelige svære følelser og konflikter under sags- og behandlingsarbejdet opstår. Piet Draibys kapitel er væsentligt, fordi det på en kontant måde tager fat på et velkendt scenario, der forekommer, når der skal fejles op efter et seksuelt misbrug: Et følelsesladet område med et væld af kokke og et langtrukket, kompliceret sagsforløb. Måske kan man noget særligt på Fyn! Min eneste indvending er, at kapitlet er kort og stramt, næsten stikordspræget og godt kunne have fortjent lidt mere plads.

Først og fremmest skal bogen dog hilses velkommen, fordi den rummer et væld af nyttige oplysninger og stort set er skrevet på en lettilgængelig og overskuelig måde. Når jeg til tider har undervist pædagoger i børns seksualitet og seksuelle krænkelser af børn, har et standardspørgsmål været: »Hvordan får vi øje på det? Hvad skal vi kigge efter?« Jeg har følt respekt for denne ægte vilje til at forstå og til at hjælpe børnene og har forklaret efter bedste evne. Men her står det så på tryk – og vil givetvis blive læst i mange institutioner med ansvar for børn. Svaret er nemlig ikke så ligetil, idet symptomerne hos børnene ofte er uspecifikke, dvs. årsagen til symptomerne kan godt være et skjult seksuelt misbrug af barnet, men kan lige så godt være andre problemer, alkoholmisbrug eller vold i hjemmet, en elsket bedsteforælders død osv. De nævnte uspecifikke tegn er f.eks. forskellige adfærdsvanskeligheder, medens specifikke tegn bl.a. kan være en udtalt seksualiserende adfærd eller fysiske tegn på overgreb.

Ingrid Leth gennemgår i kapitlet »Når en mistanke opstår«, den række af signaler, som børn i forskellige aldre kan udsende om, at der er noget

galt. Kirsten Juul beskriver i kapitlet »Når krænkeren – måske – er en kollega!« en række cases med seksuelt misbrug af børn. Man vågner helt op, vrider sig lidt i stolen ved tanken om, hvad børn kan udsættes for, og er topmodtagelig for de efterfølgende refleksioner over, hvordan det kan ske, og hvorledes man i givet fald kan gribe situationen an i institutionen. Det er tankevækkende, at kun yderst få sager om seksuelt misbrug i institutioner bringes frem af medarbejderne selv. De allerfleste kommer frem ved at forældrene bliver bekymrede og henvender sig til institutionen, lægen eller politiet. Det er et signal om de stærke almenmenneskelige fortrængningsmekanismer, der er knyttet til seksuelt misbrug af børn, og betimeligheden af en bevidstgørende debat om emnet, incl. denne bog!

Mimi Strange giver med megen indlevelse sit bud på en »Psykologisk forståelse af seksuelle overgreb på børn« – de traumeskabende faktorer, køns- og aldersforskelle i ofrenes reaktioner og forskelle mellem intra- og extrafamiliære overgreb. Og med indlevelse mener jeg forståelse, men også at hele fremstillingen er præget af loyalitet og respekt for barnet og tiltro til børns fundamentale troværdighed i disse sager. Thomas Hammerbrink behandler i kapitlet »Man jager et bæst – men man fanger et menneske« det, vi kan kalde den egentlige pædofili, og den pædofiles særlige personlighedstræk. Socionom og psykoterapeut Lise Nielsen beskriver »Socialforvaltningens ansvar og handlemuligheder« og speciallæge i børnesygdomme Bodil Moltesen »Børneafdelingens rolle ved seksuelle overgreb«. Endelig giver Karen Hald en omhyggelig indføring i de »Strafferetlige aspekter«, og som nævnt slutter Piet Draiby af med kapitlet »Det professionelle omsorgssvigt«.

Det er ordentlig, sober oplysning, man her får om seksuelle overgreb på børn. Tonen er afdæmpet, uden uvedkommende polemik. Bogen dramatiserer problemet ved den blotte fremstilling – som i ethvert godt teaterstykke – hvilket er det første skridt til den af dramatisering, der er nødvendig, for at alle kan holde hovedet klart og benene på jorden, medens man i fællesskab finder konstruktive måder at forholde sig på.

Én ting tales der ikke meget om i bogen, nemlig de kvindelige krænkere. Det strejfes dog her og der, f.eks. af Ingrid Leth: »Selvom der findes eksempler på, at kvinder kan være krænkere, udgør de talmæssigt en meget lille del.« Vi ved, de findes, men vi ved meget lidt om dem. Af den meget sparsomme litteratur, der findes om emnet, fremgår bl.a., at kvindelige krænkere ikke altid, men ofte udfører overgrebene sammen med en mandlig partner. Selv har jeg i min tid mødt vel en håndfuld unge eller voksne patienter med svære traumer efter seksuelle overgreb fra en mormor, en mor eller et par, der hørte til familiens vennekreds. Grunden til, at kvindelige krænkere er så usynlige, kan være, at der faktisk ikke *er* ret mange af dem. En alternativ mulighed er, at kvindelige krænkere endnu

er et godt gemt tabueme. Endelig er kvinders stil på det seksuelle område, også hvad angår krænkelser, anderledes end mandens – hvilket kan betyde, at kvinders krænkelser kommer til at foregå på en mere indirekte, uigennemskuelig måde, eventuelt som en medløben. Man kan i denne forbindelse stille spørgsmålet – når en kvinde er vidende om, at partneren misbruger hendes barn, og lader det ske – om det da kun er manden, der er »krænker«? I hvert fald er dette et memento om noget, vi ikke bør overse, når der er tale om seksuelle overgreb på børn.

Og så til sidst det første, nemlig bogens titel. Hovedtitlen på bogen, »Pædofili«, er et godt blikfang i disse pædofili-tider, men efter nærmere læsning tillige lidt misvisende. Ganske vist begås seksuelle krænkelser i samfundets institutioner vanligvis af egentlig pædofile. Men bogen drejer sig også om nære familiemedlemmers krænkelser af institutionernes børn. Der tales om intrafamiliære og extrafamiliære krænkelser, og der er som nævnt også et særskilt kapitel om pædofilibegrebet. Men det præciseres ikke, at alle krænkerer faktisk ikke er »pædofile«, omend den seksuelle krænkeradfærd til forveksling ligner den pædofiles, og omend det fra en behandlingsmæssig og retslig synsvinkel ofte ikke gør den helt store forskel, om krænkeren var pædofil eller ej. Pædofili i eksakt forstand er kendetegnet ved en narcissistisk personlighedsforstyrrelse, hvor den tvangsmæssige, ofte egosyntone seksuelle optagethed af børn i psykodynamisk forstand tjener som forsvar mod dybereliggende følelser af ensomhed, angst, manglende selvværdsfølelse osv. Og den pædofiles seksualitet retter sig ensidigt mod børn, ofte af en bestemt aldersgruppe. Pædofili er altså en dybtgående, personligheds-mæssigt integreret og oftest urokkelig drejning af den seksuelle orientering. Dette billede kan familiefaderen, der - måske i en længere periode - har misbrugt sin søn eller datter, men ivotrigt er aktivt heteroseksuelt orienteret, næppe identificere sig med.

At der ikke skelnes eksplicit mellem den ene og den anden form for pædofil adfærd, er på sin vis i orden – da bogens udgangspunkt er barnet og omgivelsernes reaktioner og tiltag overfor seksuelle overgreb, og dens ærinde i mindre grad er krænkerens natur. Grundholdningen i bogen er, at seksuelle handlinger mellem en voksen og et barn uden yderligere argumentation ikke må finde sted, hvilket de fleste mennesker kan tilslutte sig. Og i ivotrigt er det også strafbart. Men dermed slipper man så også udenom det yderst følsomme emne: Hvorledes forholder vi os til de pædofiles påstande om, at seksuelt samkvem mellem et barn og en voksen er uskadeligt, at det ikke foregår på barnets bekostning, men kan være til direkte lyst og gavn for barnet? De fleste professionelle vil fornuftigvis afvise påstanden. Men det hele ender nemt i en uklar følelses-mæssig diskussion, måske fordi sagen er særlig oprivende, når det er børn, det går ud over – og ikke mindst fordi det er den voksnes, eventuelt perverse, seksualitet, der står overfor barnets seksualitet. Det gør det

hele mere kompliceret. Et pædofilt overgreb på et barn kan ikke uden videre sidestilles med et seksuelt overgreb, der finder sted mellem to voksne mennesker. Og at barnet går »frivilligt« med til det, berettiger ikke handlingen. Barnets personlighedsmæssige udrustning, men også dets tilgang til seksualitet i mere snæver forstand adskiller sig fra den voksnes og varierer med de forskellige opvækstfaser. Hvordan – og hvad det betyder i forbindelse med seksuelle overgreb – kan måske blive næste tema i pædofili-debatten.

Den foreliggende bog er under alle omstændigheder et eksempel på god og afbalanceret formidling af et vigtigt emne. En oplagt målgruppe er pædagoger og lærere, som bogens undertitel da også henvender sig direkte til. Men også andre – med eller uden direkte berøring med seksuelle overgreb på børn og unge – kan givetvis have udbytte af den.